

елементів культури спілкування.

Дослідивши особливості етикетних ситуацій спілкування в українській культурі, можна виділити та узагальнити специфіку однойменної культури та менталітету. Гідним підґрунтям для цього є сучасна українська проза, де знаходимо весь спектр традиційних українських фраз-кліше. Сучасна українська проза дає нам, крім традиційних, ще й надзвичайно багаті й колоритні з мовознавчого погляду зразки спілкування, що можуть бути використані мовцями у повсякденному житті.

Література

1. Ночевник М.Н. Культура и этика общения. – Т.: Узбекистан, 1985. – 192 с.
2. Сафьянов В.И. Этика общения. – М.: Знание, 1991. – 64 с.
3. Формановская Н.И. Культура общения и речевой этикет. – М.: Издательство. ИКАР, 2004. – 236 с.

Список джерел фактичного матеріалу

1. Покальчук Ю.В. Анатомія гріха. – Харків: Фоліо, 2008. – 251 с.
2. Роздобудько І. Останній діамант міледі: Авантюрний детектив. – Харків: Фоліо, 2006. – 222 с.
3. Франків Л.В. Зіткнення: Повість. – Львів: Каменярь, 2002. – 170 с.
4. Юхно М. Наяда. – К.: Факт, 2000. – 175 с.

Андрєєва А.В.

*Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г.Короленка
Науковий керівник – к. філол. н. ЛуньоваТ.В.*

Втілення концепту ЖІНКА у романі Дена Брауна “Ангели і демони”

Людина в суспільстві постає у двох іпостасях – чоловік та жінка. Опозиція “чоловіче – жіноче” є фундаментальною для людської культури. Проблемами і питаннями, пов’язаними з цією опозицією займаються гендерні дослідження.

Гендерні дослідження – міждисциплінарна дослідницька практика, що використовує пізнавальні можливості теорії соціальної статі (гендеру) для аналізу суспільних явищ та їх змін [2]. Дослідження гендерних стосунків – невід’ємна частина більшості соціальних та гуманітарних наук, при цьому різні науки та наукові спільноти володіють різним рівнем чутливості до включення гендерної тематики у своє інтелектуальне поле. Найбільш гендерно-сензитивними виявляються антропологія, психологія, соціологія, філологія, філософія [3, с. 120].

У становленні лінгвістичної гендерології особливого значення набули праці, які розглядали гендер як присвоєння особистістю ідеалізованих норм мови, за якими відрізняється соціальна стать людини у даній культурі. Переконавання, що існують у всіх суспільствах, про суттєву відмінність між чоловіком та жінкою і виконання ними різних соціальних ролей певним чином фіксуються у мові [5, с. 127].

Поряд із гендерним аспектом знаходиться питання щодо стереотипів у нашому суспільстві. Уперше термін *стереотип* використав у 1922 році класик американської журналістики Уолтер Ліппман, намагаючись цим словом описати метод, за допомогою якого суспільство намагається категоризувати людей [3, с. 109]. У.Ліппман уважав, що стереотип:

- ✓ простіший за реальність;
- ✓ не формулюється самостійно, а про нього дізнаються;
- ✓ є брехливим у більшій чи меншій мірі;
- ✓ живучий [6].

Навіть якщо люди впевнені, що стереотип не збігається з дійсністю, вони схильні не відмовлятися від нього, а стверджувати, що виняток лише підтверджує правило. Д.Ісламова визначає стереотип, як схематичне стандартизоване уявлення про соціальне явище, зазвичай емоційно наділене та володіє високою стійкістю [2].

Раніше в американському суспільстві існували наступні гендерні стереотипи: жінки в основному піклуються по господарству, зайняті вихованням дітей, оберігають тепло домашнього вогнища, чоловік – захисник Батьківщини та власної родини [2]. У соціальній сфері відбулися зміни, які стосуються всього американського суспільства, а особливо, жінки. Тепер, згідно стереотипу, жінкам притаманні наступні риси: влаштування власної кар’єри, сміливість, непомірний потяг до покупок, марнотратство, прагнення до матеріальних багатств тощо [2].

Незважаючи на те, що жіночі дослідження поклали початок гендерному питанню і значна

кількість робіт присвячена розгляду місця жінки у сучасному суспільстві, ця проблема залишається відкритою.

У центрі досліджуваного роману Дена Брауна “Ангели та демони” знаходиться жінка як особистість, що має певні фізичні та духовні характеристики, зі своїми почуттями і станами, думками й словами, жінка, що діє певним чином в оточуючому середовищі. Аналізуючи лексичні одиниці, розглянемо вербальне втілення концепту ЖІНКА та виявимо складники уявлень про жінку в сучасному американському суспільстві.

Концепт ЖІНКА можна змоделювати на основі предметно-центричного та партонімічного фреймів, які разом утворюють концептуальну мережу, як це описано С.А.Жаботинською [1]. Партонімічний фрейм демонструє відносини між цілим і його частиною. Предметно-центричний фрейм складається із системи пропозицій, де до одного і того ж логічного суб’єкта приєднується декілька логічних предикатів, але у центрі уваги перебуває сам предикат [1, с. 13]. У нашому дослідженні активними є такі слоти предметно-центричного фрейму: ТАКИЙ ХТОСЬ РОБИТЬ ДЕЩО. Слот ТАКИЙ розкриває фізичні та духовні характеристики героїнь роману. Слот ХТОСЬ називає головних героїнь. Слот РОБИТЬ ДЕЩО описує їх дії, що є складовими розвитку сюжету роману.

Детальний аналіз мовного матеріалу дозволив вивести такі варіанти заповнення слотів. Заповнювачі слоту ХТОСЬ концепту ЖІНКА представлені такими лексичними одиницями:

а) загальні назви: *she, woman, friend, sweetie*;

б) назви за сімейним станом: *daughter, beloved, mother, grandmother*;

в) власні імена: *Vittoria Vetra, Mary Magdalene, Mona Lisa, Chinita Marci, Sylvie Baudeloque*;

г) назви професій: *senior member of the research staff, bio entanglement physicist, sister of the Church, secretary, camerawoman, nun, student*;

е) назви за рисами характеру: *angel, divine, odd bird*.

Таким чином, у романі жінка характеризується за такими параметрами:

1) людина жіночої статі;

2) член сім’ї;

3) людина, що має певну професію;

4) людина з особистими рисами характеру.

Перше враження про людину, а особливо про жінку, формується на основі сприйняття її зовнішності, що, насамперед, визначає загальне ставлення симпатії чи антипатії до людини. Для опису зовнішнього вигляду жінки використовуються такі складники, як анатомічні характеристики (волосся, обличчя, губи, очі, тіло), естетичні якості (жіноча краса), одяг. У межах слоту ТАКИЙ знаходить своє розкриття партонімічний фрейм, завдяки якому відображено відносини між зовнішністю та її складовими частинами. Для матеріалу, що аналізується релевантною є структура – ЩОСЬ є ТАКЕ, яка у тексті має наступні наповнювачі:

• **обличчя** *the warmth of her face, her face was unmistakably Italian – not overly beautiful, but possessing full earthy features* [7, с. 16]:

-**очі** *deep sable eyes filled with emotions* [7, с. 16], *watery gaze* [7, с. 17], *smoldering gaze* [7, с.

17], *soft and assenting* [7, с. 22];

-**губи** *relaxed lips* [7, с. 16], *full lips were lax* [7, с. 22];

-**посмішка** *sleepy smile* [7, с. 16], *contented smile* [7, с. 16];

-**волосся** *long black hair* [7, с. 16], *her thick burgundy hair* [7, с. 16], *luxuriant hair* [7, с. 174];

-**шкіра** *chestnut skin* [7, с. 16], *her skin was like a cream* [7, с. 76].

• **хода** *Vittoria’s legs drove in fluid efficiency – like an Olympic diver* [7, с. 17], *perfect pace* [7, с. 56];

• **тіло** *slender* [7, с. 16]

-**груди** *small breast* [7, с. 16];

-**ноги** *her limbs were strong and toned* [7, с. 16];

• **голос** *her voice was smooth* [7, с. 16];

Слот ТАКИЙ представлений наступними естетичними якостями: *the beautiful young woman* [7, с. 16], *smart as hell, looked nothing like the bookish physicist lithe and graceful* [7, с. 34], *fluid as a cat* [7, с. 16], *full earthy features exuded raw sensuality* [7, с. 24];

Окрім фізичних якостей, слот ТАКИЙ пов’язаний і з **духовними характеристиками** героїні. Задля опису характеру жінки використовуються наступні лексеми: *a hell of a lot smarter than he was, willful, strong, defiant* [7, с. 26]; *striking personal confidence, a woman of tremendous personal strength, strict vegetarian, CERN’s resident guru of Hatha yoga* [7, с. 16]; *a woman of spirit* [7, с. 50]; *innate*

intellect and curiosity [7, c. 20]; *captivating student* [7, c. 43]; *analytical mind* [7, c. 43]; *independent and determined woman* [7, c. 74]; *strong-willed woman* [7, c. 74]; *animal strength* [7, c. 120]; *female intuition* [7, c. 150]; *her humanity, her stubbornness; she mastered every bit of courage she could find to fight the tears* [7, c. 32]; *every muscle in her body seemed tuned to one objection – finding the antimatter before it left a horrific legacy* [7, c. 39]; *an aura of composure about her – an almost magnetic radiance of wholeness* [7, c. 34]; *she was a researcher and problem solver* [7, c. 54]; *in her eyes he saw fire instead of fear* [7, c. 133]; *she was capable of killing* [7, c. 135]; *nature was her refuge* [5, c. 104]; *recently she disproved one of Einstein's fundamental theories* [7, c. 16]; *she spends month at a time working in dangerous ecological systems* [7, c. 16], які вербалізують такі концепти: НЕЗАЛЕЖНІСТЬ, СИЛА, ВПЕВНЕНІСТЬ, МУЖНІСТЬ, ВІНАХІДЛИВІСТЬ, ГУМАННІСТЬ, РІШУЧІСТЬ, КОМПЕТЕНТНІСТЬ.

Розкриття духовних якостей жінки у творі свідчить про зміну її соціального статусу в сучасному американському суспільстві, де вона сприймається як смілива (*defiant*), вольова (*willful*), розумна (*smart*), рішуча (*determined*), така, що прагне всього добиватися самостійно і досягати лише вершин у своїх починаннях. Але вона – одинока. Про це свідчить наступна лексема **alone**: *she was 8 years old, living where she always had, Orfanotrofio di Siena, a Catholic orphanage near Florence deserted by parents she never knew. Here she was alone* [7, c. 20]; *she felt suddenly all alone* [7, c. 32]. У романі “Ангели та демони”, головна героїня втрачає єдину близьку їй людину: *her world seemed suddenly foreign. Her father, the man who made it magical, was gone* [7, c. 20], вона сповнена люті та помсти: *in her eyes he saw fire instead of fear* [7, c. 135], але співчуття та розуміння незнайомця допомагають їй жити далі: *he was a source of strength and hope for her* [7, c. 77].

Незважаючи на те, що головна героїня роману – італійка за походженням, вона є узагальненим образом сучасної американської бізнес-леді з її жагою до самовдосконалення та підвищення по соціальній ієрархії: *I am a senior member of the research staff and appointed liaison to the Vatican for this crisis* [7, c. 42]. Жінка вже не виступає слабким створінням, про яке повинен турбуватися чоловік, бо воно надто тендітне, щоб забезпечити себе.

Слот РОБИТЬ ДЕЩО заповнюється у романі наступним чином. Жінка сміливо вирушає на зустріч небезпеці: *Vittoria remained hushed as she exited the elevator and strode off without hesitation into the darkness without them* [7, c. 18], *I could walk like a tourist and if I see anything strange, I could walk into the square and signal your men* [7, c. 73]; присягається помститися за вбивство єдиної рідної людини, яка так багато для неї значила: *I swear I will find you* [7, c. 50], *she wanted this executioner dead* [7, c. 77]; уміє користуватися зброєю набагато вправніше чоловіка і розуміє її необхідність у деяких випадках: *I can tag a breathing porpoise from forty meters off the bow of a rocky ship* [7, c. 74]; *the gun glinted in her hand* [7, c. 114]. Вона виступає захисником природи та навколишнього середовища: *my interest were the environment...no strip mining. No pollution. Antimatter technology could save the planet* [7, c. 27], тому вона відчуває свою провину у створенні небезпечної зброї: *the emotion was guilt. Uncontrollable relentless guilt. Vittoria knew it had been she who convinced her father to create the specimen. Against his better judgment and he was killed for it* [7, c. 29]; *I am the one who helped build a weapon of mass destruction. This guy kneecaps are mine* [7, c. 83]. Вона не втрачає надії, оскільки має неабиякий розум та винахідливість і завжди вчасно користується ними: *often used the process to solve scientific quandaries ...those that most people thought had no solution* [7, c. 43]. Завдяки своїй цілеспрямованості вона досягає поставленої мети: *every muscle in her body seemed tuned to one objection – finding the antimatter before it left a horrific legacy* [7, c. 39]. Але коли у неї щось не виходить, відчуває страх і паніку: *her expression wrought with grief and panic* [7, c. 29]; *Vittoria felt a breeze, cold now on her skin* [5, c. 130]; *Vittoria sensed an additional horror awaited inside* [7, c. 28]. Та їй притаманне почуття гумору, яке допомагає у скрутному становищі: *Mickey says we've got forty minutes* [7, c. 88]. Жінка, зображена у романі “Ангели і демони” Дена Брауна – переможниця у всіх сферах життя, вона досягає своєї мети і позбавляється від самотності, знову відшукує себе після серйозної втрати.

У суспільстві жінка завжди сприймається через призму чоловічого бачення та її ставлення до чоловіків. Стосунки Вона→Він, що ілюструють стосунки між жінкою та чоловіком, за С.А.Жаботинською можуть бути змодельовані за допомогою усіченого акціонального фрейму [1, c. 13]. Його конститuentами є два агенси ДЕХТО (чоловік і жінка) з акцентом на їх взаємодії. Предметні сутності наділяються семантичними ролями (агенси, пацієнс): ДЕХТО 1агенси ДІЄ на ДЕХТО 2пацієнс. Відповідно до схеми Вона→Він репрезентантом слоту ДЕХТО 1агенси є жінка, ДЕХТО 2пацієнс – чоловік. Слот ДІЄ розкриває особливості взаємовідносин жінки й чоловіка, які

бувають двох типів: фізичні та духовні. У романі “Ангели і демони” між жінкою та чоловіком реалізуються стосунки на рівні духовної взаємодії. У будь-які часи з жінкою асоціюється почуття кохання. Вона зцілює і повертає до життя: *when Vittoria's hand touched his shoulder, the infusion of warmth seemed to magically shatter the ice. His body shuddered back to life* [7, с.139], змушує сміятися і радіти життю: *Vittoria made Leonardo laugh* [7, с. 28].

Отже, найвагомішими деталями у репрезентації зовнішності жінки у романі “Ангели і демони” Дена Брауна виявилися обличчя, тіло, очі, волосся, посмішка. Її духовний світ широко розкривається у величезній кількості вчинків та у переживаннях. Естетичні якості виявилися не такими важливими для автора при зображенні жінки. Концепт ЖІНКА у романі майже не містить протиріч, можливо, тому, що вона зображена як така, що вже пройшла через шлях перетворень і утвердилася остаточно як повноправний член суспільства, повноцінна особа, яка зберегла в собі кращі духовні якості: любов, відданість, красу. Той факт, що жінка зайняла рівноправну з чоловіком позицію у суспільстві: *women feigned a strength and independence in Europe* [7, с. 21] є наслідком перетворення її на борця за гендерну рівність і розвитку таких якостей, як сміливість, рішучість, витримка, що знайшло своє підтвердження на лексичному рівні роману Дена Брауна “Ангели та демони”. Результати проведеного дослідження підтверджують існування новітнього стереотипу жінки-бізнес-леді у сучасному американському суспільстві.

Література

1. Жаботинская С.А. Концептуальный анализ. Типы фреймов // Когнитивная семантика. Материалы Второй международной школы-семинара по когнитивной лингвистике 11-14 сентября 2000 / Отв. ред. Н.Н.Болдырев, ред. Е.С.Кубрякова и др. В 2 ч. – Часть 2 – Изд-во ТГУ им. Г.Р.Державина, 2000. – С. 10-13.
2. Исламова Д. Гендерные стереотипы или стены, которые мы строим сами // www.femina.com.ua
3. Маслова В.А. Лингвокультурология: Уч. пособие. – М.: Академия, 2001. – С. 1-121.
4. Никитин М.В. Курс лингвистической семантики. – Киев, 1996. – 760 с.
5. Серова И.Г. Лингвистический аспект концептуализации гендера в сознании носителя языка / И.Г.Серова // От мужских и женских к гендерным исследованиям: материалы международной научной конференции. Тамбов: Изд-во ТГУ, 2001. – С.126-130.
6. Липпман У. Общественное мнение // <http://psyfactor.org>
7. Brown D. Angels and Demons // www.danbrown.com

Джерело фактичного матеріалу

Бабаєвська О.К.

*Харківський гуманітарно-педагогічний інститут
Науковий керівник – к. філол. н. Дишлюк І.М.*

Проблема національної специфіки концептів

Виникнення когнітивної лінгвістики спричинило широке впровадження терміну *концепт* у лінгвістичних дослідженнях. Попри велику кількість наукових розвідок із теми, на сьогодні теорія лінгвістичного концепту перебуває у стані формування, а сам термін потребує уточнення. Через те вбачаємо актуальним дослідження концепту загалом та способи його вираження у мовній картині світу зокрема. Завданням нашої роботи є вивчення національної специфіки концептів.

Під концептом розуміємо фіксоване поняття у свідомості людини. Виходячи з того, що людина мислить концептами, комбінуючи їх і здійснюючи в рамках концептів та їх поєднань глибинні предикації, формуючи нові концепти в ході мислення, мислення трактуємо як розумову операцію концептами. Відтак розглядаємо концепт як глобальну абстрактну одиницю, що становить квант структурованого знання.

Концепти – це ідеальні сутності, які формуються у свідомості людини на основі факторів:

- з її безпосереднього чуттєвого досвіду – сприйняття дійсності органами чуття;
- з безпосередніх операцій людини з предметами, з її наочної діяльності;
- з розумових операцій людини з іншими концептами, що вже існують в її свідомості – такі операції можуть спричинити до виникнення нових концептів;
- з мовного спілкування (концепт може бути повідомлений, роз'яснений людині у мовній формі, наприклад, у процесі навчання, в освітньому процесі);
- із самостійного пізнання значень мовних одиниць, що засвоюються людиною (дитина питає,